

КОМПОНЕНТИ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНШОМОВНОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВОЇ ЧАСТИНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ У НЕЛІНГВІСТИЧНІЙ МАГІСТРАТУРІ

Анотація. Однією з обов'язкових вимог до підготовки здобувачів вищої освіти освітнього рівня «магістр» є володіння ними іноземною мовою як засобом ділового спілкування. Компетенція іноземного ділового спілкування майбутнього магістра є важливою частиною його професійної підготовки. Ця компетенція охоплює ключові компетенції: комунікативну, психологічну, інформаційну, культурологічну, соціальну та професійну. Своєю чергою, ключові компетенції включають низку компетенцій, що є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну. Формування цих компетенцій доцільно здійснювати на основі міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: нелінгвістична магістратура, здобувач вищої освіти освітнього рівня «магістр», ділова іноземна мова, іноземне ділове спілкування, компетенція, компетенція іноземного ділового спілкування.

Zelenska O.P.

Lviv State University of Internal Affairs

COMPONENTS OF THE COMPETENCE OF FOREIGN LANGUAGE BUSINESS COMMUNICATION AS AN IMPORTANT PART OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE MASTERS TAKING THE NON-LINGUISTIC MASTER'S COURSE

Summary. One of the necessary demands to training the future masters is their command of the foreign language as the means of business communication. The master's competence of foreign language business communication is an important part of his/her professional training. This competence embraces the key competences: communicative, psychological, informational, culturological, social and professional. In its turn, the key competences involve a range of interconnected competences that supplement each other. It is advisable to use the interdisciplinary approach to form these competences.

Keywords: non-linguistic Master's course, student, master, business foreign language, foreign language business communication, competence, competence of foreign language business communication.

Постановка проблеми. Україна постійно розширює міжкультурні контакти в галузі науки, виробництва, освіти, культури тощо. Перед закладами вищої освіти в зв'язку зі зміною парадигми вищої освіти ставляться нові цілі та завдання, які вимагають ефективніших і більш дієвих способів, методів і технологій їх досягнення, що також стосується і навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти, зокрема освітнього рівня «магістр». Збільшення зарубіжних контактів нашої держави, активізація процесів європейської та світової інтеграції суттєво підвищує значущість іноземних мов у системі освіти. Саме тому в умовах сьогодення зростає значення ефективного викладання іноземних мов, пошуків нових, досконаліших підходів і технологій їх навчання, які забезпечили б досягнення високих результатів [4, с. 1]. Тому мова йдеться про підготовку висококваліфікованих фахівців, які повинні володіти компетенціями усного та писемного спілкування іноземною мовою. Соціальне замовлення на навчання іноземної мови як основи міжкультурної комунікації свідчить про необхідність інтеграції здобувачів у світове мовне та культурне середовище із збереженням своєї національної ідентичності та толерантного ставлення до інших культур.

Іноземна мова слугує необхідним важелем професійної діяльності, оскільки академічна та трудова мобільність, єдині міжнародні освітні стандарти, спільна трудова та науково-дослідна діяльність передбачають володіння нею.

Іноземна мова сприяє реалізації практичної мети (оволодіння мовою для професійного та ділового спілкування); освітньої мети (підвищення загальної культури, отримання предметних та міжпредметних знань, оволодіння різними вміннями та навичками); виховної мети (формування наукового світогляду, відповідальності, моралі, толерантності особистості майбутнього магістра); розвиваючої мети (розвиток інтелектуальної, мотиваційної та емоційної сфер особистості, формування самосвідомості та особистісної рефлексії). Навчання іноземної мови уможливорює пізнавальний, психічний та особистісний розвиток здобувачів: пізнавальний розвиток – становлення інтелекту, розвиток механізмів пізнання; розвиток психічних структур і змісту діяльності – становлення цілей, мотивів, їх розвиток і співвідношення; засвоєння способів і засобів діяльності; особистісний розвиток – ціннісні орієнтації, самопізнання, самооцінка, взаємодія з соціальним середовищем [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти навчання ділового спілкування, зокрема іноземного є предметом дослідження науковців (Н. Відюк, А. Бичок, С. Бучацька, Н. Гайдук, О. Каверіна, О. Канюк, І. Ключковська, А. Коваль, С. Козак, В. Любашина, Н. Микитенко, Л. Морська, Л. Нагорнюк, Л. Паламар, Ю. Пассов, О. Сніговська, Н. Соболь, М. Степанова, N. Brieger, S. Ehrenreich, M. Gordon, S. Kuiper, M. Schutzler, T. Thitthongkam, J. Walsh, M. Wolf, D. Zagan-Zelter, S. Zagan-Zelter та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте актуальність та недостатня розробка проблеми навчання ділової іноземної мови здобувачів вищої освіти освітнього рівня «магістр» (змісту курсу ділової іноземної мови, способів інтенсифікації навчання ділової іноземної мови, шляхів удосконалення вмінь спілкування в діловому контексті, створення практичних рекомендацій щодо її ефективного навчання тощо) стали основою для подальшого дослідження.

Мета статті. Завданням цього дослідження стало визначення ролі та цілей іноземної мови в діловому спілкуванні майбутніх магістрів, аналіз компонентів компетенції іншомовного ділового спілкування, оскільки ділова іноземна мова має специфічний мовний корпус, зосереджується на специфічних видах комунікації у специфічному контексті [12, р. 245]. А здобувачі вищої освіти освітнього рівня «магістр» вже володіють фонетикою, лексикою, зокрема і професійною, граматику, усіма видами мовленнєвої діяльності (читання, письмо, говоріння, аудіювання) на певному рівні (на жаль, не завжди достатньо високому), тобто мають відповідну іншомовну підготовку окрім професійних знань, набутих під час навчання в бакалавраті.

Виклад основного матеріалу. Спілкування визначається як універсальний процес, в якому люди взаємодіють з і через символи, для того, щоб створити та тлумачити значення [11]. Воно передбачає що говорити (повідомляти), з якою метою і з яким відношенням, тобто важливими є соціально-комунікативна позиція і роль мовця, комунікативна спільність співрозмовників, вид і сфера спілкування. Ділове спілкування – вид спілкування, мета якого є обмін інформацією в професійній, комерційній та некомерційній сферах діяльності [1, с. 57]. Суспільний розвиток України свідчить про те, що суспільству необхідна система формування сучасної культури ділового спілкування в різних сферах науки, виробництва, освіти тощо, оскільки вони динамічно розвиваються і вимагають утвердження цивілізованих форм ділової комунікації, що відповідає міжнародним стандартам та без якої неможлива ефективна професійна діяльність. Значення ролі іноземної мови в діловому управлінні полягає у спілкуванні з клієнтами, конкурентами, роботодавцями, службовцями, працівниками та колегами [10]. Іноземна мова є не лише об'єктом вивчення, але й засобом удосконалення комунікативної та професійної компетенцій. Комунікативна компетенція передбачає володіння лінгвістичною компетенцією, знання про мову, наявність умінь співвідносити мовні засоби із завданнями та умовами спілкування, розуміння відношень між комунікантами, вміння організувати мовленнєве спілкування із врахуванням соціальних норм поведінки і комунікативною доцільністю висловлювання. Іноземна мова допомагає розвивати навички повідомляти, описувати, пояснювати, розглядати, коментувати, доводити, спростовувати тощо.

Іншомовне ділове спілкування є видом чітко регламентованого спілкування, що передбачає володіння партнерами відповідним рівнем іншомовної професійної компетентності для встанов-

лення, розвитку і поглиблення контактів у ситуаціях іншомовного спілкування, змістом яких є соціально-значуща спільна діяльність, спрямована на вирішення проблем шляхом співставлення предметних позицій, полярних точок зору і пошуку прийнятних для всіх партнерів варіантів розв'язання [7, с. 6–7]. Ділова іноземна мова сприяє оволодінню навичками самопрезентації, розвитку наукового мислення та професійного мовлення здобувачів вищої освіти, оволодінню знаннями лексики ділового іншомовного спілкування та ділового мовленнєвого етикету, встановленню контактів, орієнтації в ситуаціях не лише ділового чи професійного характеру, але й культурній і побутовій сферах, вмінню обговорювати ділові та професійні проблеми, питання та приймати рішення, оскільки повноцінне спілкування передбачає, з одного боку, адекватну інтерпретацію мовленнєвої поведінки партнера, а з іншого боку, – оформлення своїх думок для носіїв іншої культури [3].

Практична мета навчання ділової іноземної мови здобувачів вищої освіти освітнього рівня «магістр» передбачає оволодіння усним та писемним спілкуванням іноземною мовою у єдності її компетенцій, які визначають культурний контекст функціонування мови, а також рівні володіння мовою: лінгвістична компетенція, мовленнєва компетенція, соціокультурна компетенція, компенсаторна компетенція, навчально-пізнавальна компетенція (вміння, необхідні для самостійного оволодіння іноземною мовою); прагматична компетенція (функціональне вживання лінгвістичних засобів: продукування мовних функцій, актів мовлення тощо). Крім того, ділова іноземна мова вирішує завдання формування компетенції іншомовного ділового спілкування, яка передбачає оволодіння здобувачами знаннями та формування в них умінь і навичок ефективного та дієвого спілкування не лише в діловій та професійній сферах, але й ситуаціях повсякденного життя. Формування компетенції іншомовного ділового спілкування в магістратурі немовного спрямування повинно здійснюватися на основі міждисциплінарного підходу. Цей підхід об'єднує лінгвістичне, професійне, психологічне та культурологічне спрямування навчання магістрантів [6, с. 81]. Мова йдеться про формування відповідних компетенцій, сукупності знань, вмінь та навичок щодо іноземної мови. Тому лінгвістичну, професійну, психологічну та культурологічну складові компетенції іншомовного ділового спілкування можна розглядати як ключові, що об'єднують відповідні компетенції, які є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну. Сюди можна додати ще соціальний компонент (компетенцію), оскільки поза суспільством, поза соціальним життям, соціальних взаємовідносин, спілкування людина взагалі не може формуватися і розвиватися як особистість. Міждисциплінарний підхід до навчання максимально сприяє розвитку не тільки загальнопредметних, але й ключових компетенцій, серед яких важливе місце займають такі, як комунікативна, інформаційна, науково-дослідна компетенції та робота в групі [2].

✓ Комунікативна компетенція (здатність правильно використовувати мову в різноманітних

соціально детермінованих ситуаціях, готовність до мовленнєвої взаємодії та взаєморозумінню, до спілкування):

- лінгвістична компетенція (здатність розуміти чи продукувати безмежне число правильних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх поєднання);

- вербально-комунікативна компетенція (здатність враховувати під час мовленнєвого спілкування контекстуальну доречність і вживаність мовних одиниць для реалізації когнітивної та комунікативної функцій);

- вербально-когнітивна компетенція (здатність обробляти, групувати, запам'ятовувати та при необхідності згадувати відомості, знання, фактичні дані, використовуючи їх мовні позначення);

- стратегічна компетенція (здатність використовувати вербальні та невербальні засоби в разі виникнення проблем у спілкуванні, вміння компенсувати відсутність або недостатність знань, мовного, мовленнєвого, культурного чи соціального досвіду спілкування в іншомовному середовищі);

- дискурсивна компетенція (здатність особи розуміти різні види комунікативних висловлювань, будувати цілісні, логічні тексти різних функціональних стилів в усному та писемному мовленні, використовуючи різноманітні лінгвістичні засоби та лексичні одиниці);

- компенсаторна компетенція (знання структурних елементів мовленнєвих формул іноземної мови, мовних, мовленнєвих національно-культурних особливостей мови, вербальних і невербальних засобів компенсації, необхідних для комунікації, вміння реалізовувати мовленнєвий намір для спілкування із співрозмовником).

- ✓ Інформаційна компетенція (вміння працювати з різними джерелами інформації, інформаційними технологіями, програмним забезпеченням та самостійно шукати, вибирати, аналізувати, класифікувати, обробляти, узагальнювати, повідомляти та передавати необхідний матеріал):

- лінгвоінформаційна компетенція (вміння особистості використовувати мову та мовний матеріал у процесі спілкування для здійснення ефективної інформаційної діяльності та усвідомлення відповідальності за її наслідки, вміння висловлювати згоду/незгоду, задавати запитання, порівнювати, пояснювати точку зору, оцінювати роботу, інтерпретувати дані тощо).

- ✓ Психологічна компетенція (вміння використовувати особистісні ресурси, оптимізувати зовнішню та внутрішню активність, створювати продуктивні моделі саморозвитку, вирішувати завдання, використовуючи професійний і особистісний досвід);

- лінгвопсихологічна або персуазивна компетенція (вміння вербального впливу на ментальну сферу співрозмовника (засобами комунікативних стратегій переконання) для зміни його поведінки, спонукання до здійснення чи відмови від здійснення певних посткомунікативних дій в інтересах мовця);

- соціально-психологічна компетенція (володіння соціальними та культурно зумовленими знаннями, специфічними для певної нації моделями поведінки з використанням комунікативної техніки, притаманної відповідній культурі).

- ✓ Соціальна компетенція (розвиток особистості як соціального індивіда, як суб'єкта пізнання, спілкування, діяльності, особистісного удосконалення; розвиток вмінь і бажання взаємодіяти з іншими учасниками спілкування);

- соціолінгвістична компетенція (вміння мовця організувати свою мовленнєву поведінку відповідно до ситуації спілкування, обирати та використовувати адекватні мовні форми та засоби у відповідності з метою, комунікативним завданням, соціальною роллю, ситуацією тощо спілкування);

- соціокультурна компетенція (знайомство з соціокультурним контекстом, в якому використовується іноземна мова, з особливостями національного менталітету інших народів, здатність оперувати системою соціокультурних знань національно-культурних особливостей носіїв мови, їх соціальної і мовленнєвої норм поведінки та етикету, звичок і традицій; інтегруватися в систему світової та національної культури);

- ✓ Культурологічна компетенція (розвиток світосприйняття та комунікативної культури, способу мислення здобувача, знання історико-культурного, соціокультурного, етнокультурного матеріального та духовного фону та вміння використовувати їх для досягнення взаєморозуміння з представниками інших культур);

- лінгвокультурологічна компетенція (знання про культуру, втілену в національну мову, особистісні якості, набуті в процесі засвоєння культурних цінностей, виражених в мові, та які регулюють комунікативну поведінку носіїв цієї мови);

- міжкультурна компетенція (здатність критично та аналітично розуміти рідну та чужу культуру, до спілкування з представниками різних культурних соціумів як на побутовому, так і професійному рівнях; повага до культури співрозмовника, цілого народу та представників національної та етнічної меншості, вміння уникати конфліктів);

- лінгвокраїнознавча компетенція (знання національний звичаїв, традицій, реалій країни, мова якої вивчається, лексичних одиниць з національно-культурною семантикою та вміння їх застосовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування);

- аксіологічна компетенція (створення оптимальних умов для засвоєння духовних цінностей, формування системи ціннісних орієнтацій про ключові концепти культури народу, мова якого вивчається, як основи поведінки, відношення та свідомості здобувачів; здатність бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і призначення; відображення у свідомості та поведінці майбутнього фахівця професійних ціннісних орієнтацій);

- ✓ Професійна компетенція (формування професійних, комунікативних та особистісно-ділових якостей, набуття професійних навичок, досвіду, знань та вмінь; психологічні, особистісні та психофізіологічні зміни, які відбуваються у фахівця в процесі оволодіння та виконання певної діяльності; високий рівень креативності, ціннісні орієнтації, готовність і здатність діяти у відповідності з вимогами справи, що забезпечують новий ефективніший рівень вирішення професійних завдань у певних умовах);

- лінгвопрофесійна компетенція (володіння засобами правильного використання мови про-

фесії, різних лінгвістичних засобів, що призводять до ефективної та успішної взаємодії фахівців у процесі спільної діяльності);

- лінгвокомп'ютерна компетенція (знання етикету іншомовної комп'ютерної комунікації, пошук інформації в Інтернеті, створення документів, веб-сайтів, персональних сторінок, спілкування за допомогою електронної пошти, Skype і т. п. з діловими партнерами, колегами тощо).

Такий розподіл складових комунікативної, психологічної, інформаційної, соціальної, культурологічної та професійної компетенцій є, до деякої міри, умовним, оскільки одні й ті ж компоненти можуть бути у складі інших ключових компетенцій. Наприклад, соціально-психологічна компетенція може бути у складі не тільки психологічної, але й соціальної компетенції. Або лінгвопрофесійна компетенція може відноситися не лише до професійної, але й до комунікативної компетенції.

У ході навчання діловій іноземній мові на основі міждисциплінарного підходу вирішуються завдання комплексного формування всіх компетенцій, що складають компетенцію іншомовного ділового спілкування [8, с. 109]. Ми погоджуємося з думкою тих науковців, які вважають, що визначення компонентів компетенції іншомовного

ділового спілкування демонструє їх оновлення та збільшення, але при цьому основа їх залишається незмінною.

Висновки і пропозиції. Таким чином, мовні знання є одним з основних компонентів професійної підготовки, та оскільки мова виражає думку, є засобом пізнання і діяльності, то правильному професійному спілкуванню людина вчиться все своє життя [5, с. 95–96]. Зміст курсу навчання ділової іноземної мови здобувачів вищої освіти освітнього рівня «магістр» у сучасних умовах нової освітньої парадигми, міжнародного політичного, економічного, культурного співробітництва повинен сприяти формуванню компетенції іншомовного ділового спілкування на міждисциплінарній основі, що є багатокомпонентним явищем, яке охоплює комунікативну, психологічну, інформаційну, культурологічну, соціальну та професійну компетенції, що, своєю чергою, містять низку інших компетенцій, які є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну. Такий підхід забезпечує здійснення ефективної іншомовної комунікації в діловій, професійній, культурній та соціальній сферах, тобто вміння вільно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях, та є важливою частиною загальної професійної компетентності майбутнього магістра.

Список літератури:

1. Азимов Э.Г., Шукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Изд-во ИКАР, 2009. 448 с.
2. Зеленська О.П. Міждисциплінарний підхід до навчання читання іншомовної професійно спрямованої літератури в непрофільній магістратурі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Зб. наук. пр.* Запоріжжя : Класичний приватний ун-т, 2016. Вип. 49(102). С. 306–312.
3. Кириллова А.И. Межкультурная коммуникация через стратегии речевого поведения. *Гуманитарные научные исследования*. Январь 2014. № 1. URL: <http://human.snauka.ru/2014/01/574>
4. Микитенко Н. Феномен іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей. *Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 13-14 грудня 2007 р.)*. Чернівці : Рута, 2007. 383 с.
5. Паламар Л.М. Мова ділових паперів : практ. посіб. 4-те вид. Київ : Алерта, 2008. 296 с.
6. Попова Н.В. Междисциплинарный подход к преподаванию иностранного языка в непрофильной магистратуре. *Материалы II Междунар. науч. конф. «Актуальные проблемы науки и образования»*. Ставрополь : СевКавГТУ, 2010. С. 76–81.
7. Сніговська О.В. Основи підготовки студентів до іншомовного ділового спілкування в мультикультурному середовищі класичного університету : навч. посіб. Одеса : Одеський нац. ун-т імені І.І. Мечникова, 2013. 145 с.
8. Степанова М.М. Формирование компетенции делового общения на иностранном языке в магистратуре технического вуза. *Научно-технические ведомости СПбГПУ*. 2013. № 2(172). С. 108–112.
9. Столяренко Л.Д. Основы психологии : уч. пособ. Москва : АСТ, Ростов н/Д : Феникс, 1999. 566 с.
10. Gordon M.E. Conversing about performance. *Management communication quarterly*. 2009. No 22(3). P. 473–501.
11. Wood J.T. Communication mosaics: An introduction to the field of communication. Belmont : Cengage Learning, 2016. 400 p.
12. Zagan-Zelter D., Zagan-Zelter S. Teaching business English – a challenge both for students and academics. *Procedia social and behavioral sciences*. 2010. No 3. P. 245–250.